

گزارش نشست علمی «جنگ روایت‌ها تحلیلی در باره چرخش نوین ایران‌شناسی در عربستان سعودی»

نشست علمی «جنگ روایت‌ها تحلیلی در باره چرخش نوین ایران‌شناسی در عربستان سعودی» با سخنرانی دکتر کامیار صداقت ثمرحسینی، توسط مرکز دارالاعلام لمدرسه اهل‌البیت (علیهم‌السلام) و با همکاری پژوهشکده مطالعات سیاسی، روابط بین‌الملل و حقوق پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، (چهارشنبه ۲۵ آبان ۱۴۰۱ در محل موسسه دارالاعلام شهر قم) برگزار شد.

انواع ایران‌شناسی و تبیین آن در سه دوره حکومت آل سعود

سخنران ابتدا به مفهوم ایران‌شناسی و گونه‌های متداول آن از قبیل ایران‌شناسی علمی، ایران‌شناسی ایدئولوژیک و ایران‌شناسی سیاسی پرداخت و بخشنامه رسمی سال ۲۰۱۲م وزارت آموزش عالی عربستان را که بر ممنوعیت استفاده از عبارت «خلیج فارس» در دانشگاه‌های سعودی تأکید دارد، را خود دلیلی بر حیات ایران‌شناسی علمی در عربستان دانست. سپس با بیان نمونه‌هایی از آثار ایران‌شناسی علمی در کشور سعودی، به ارائه مثالهایی از ایران‌شناسی ایدئولوژیک در دوران حزب بعث عراق و ایران‌شناسی وهابیان پرداخت.

دکتر صداقت با تبیین ایران‌شناسی وهابیان در سه دوره حکومت آل سعود، افزود: ایران‌شناسی در دولت‌های اول و دوم سعودی، به‌خودی‌خود، موضوعیت نداشت و تنها در چارچوب شیعه‌شناسی وهابیان با موضوعاتی خیالی مورد نظر بود؛ یعنی شناخت ایران و ایرانی بر پایه الگوی ابن‌تیمیه درباره تشیع معنا و مفهوم می‌یافت. شاگردان و پیروان محمد بن عبدالوهاب عموماً تصویری خیالی و اغراق‌آمیز درباره مذهب امامیه و حکمت اسلامی - ایرانی داشتند که نمونه‌ای از آن را می‌توان در رساله «البراهین الاسلامیه فی الرد علی الشبهات الفارسیه» از عبداللطیف بن عبدالرحمن بن حسن مشاهده کرد که در آن می‌پندارد دانشمندانی چون فارابی (متوفی ۳۳۹ق) و ابن‌سینا (متوفی ۴۲۸ق) به پرستش ستارگان می‌پرداختند و دین صابئی داشتند!!

سخنران سپس وارد ایران‌شناسی دوره دولت سوم سعودی شد و به تفاوت آن با دو دوره قبل خود یعنی حاکمیت سرزمینی آل سعود اشاره کرد که موجب انتشار آثار ایران‌شناسی ایدئولوژیک نظیر کتاب «الوشیعه» از موسی جارالله در جغرافیای وسیعی از مصر، شام و شبه قاره هند شد.

از دهه ۱۹۸۰ میلادی ایران‌شناسی سعودی همانند شیعه‌شناسی، عمیقاً متأثر از پدیده انقلاب اسلامی ایران شد و هرچند همچنان همان رویکرد ایران‌شناسی ایدئولوژیک وهابیان دنبال می‌شد؛ اما تدریجاً به دلایل چندی نگرش ایران‌شناسی دچار چرخش جدیدی به ایران‌شناسی سیاسی بر پایه منطقی قدرت و رسانه شد؛ یکی از دلایل آن، ناکارآمدی الگوی ابن‌تیمیه و محمدبن عبدالوهاب و دیگری اکراه بسیاری از صاحبان اندیشه از انتساب خود به عقاید ابن‌تیمیه بود. از اولین مراکز ایران‌شناسی سیاسی در عربستان که در ذیل هیئت‌های اندیشه‌ورز غربی شکل گرفتند، بخش ایران‌شناسی مرکز ملک فیصل بود که با

همکاری «کینگز کالج لندن» بر مطالعات جدید درباره سیاست، روابط بین‌الملل، تاریخ، فرهنگ و اندیشه ایرانی متمرکز شد که مسئول آن ترکی بن فیصل آل سعود وزیر وقت اطلاعات و امنیت کشور سعودی است.

در ادامه با ناکامی سعودی و متحدانش در سرنگونی دولت سوریه، شبکه متداخل نظامی، رسانه‌ای و مطالعاتی علیه ایران شکل گرفت که آن را می‌توان ویپیگی بارز دوران سلطنت ملک سلمان (از ۲۰۱۵م) بشمار آورد. از همین دوره است که در گفتمان رایج سعودی، مفهوم ایران دیگر در بستر جغرافیای مقاومت اسلامی در نظر گرفته می‌شود. در بعد نظامی، در سال ۲۰۱۳م ابتدا ایجاد ناتوی خلیج فارس مد نظر سعودی بود. در سال ۲۰۱۵م، ائتلاف نظامی علیه مردم مظلوم یمن شکل گرفت. در همان سال، بر پایه مصوبات بیست و ششمین نشست سران عرب در شرک الشیخ ایجاد نیروی مشترک عربی در دستور کار قرار گرفت و همزمان ایده ایجاد اتحادیه نظامی اسلامی علیه تروریسم مطرح شد که اولین جلسه آن در مارس ۲۰۱۶م در ریاض برگزار شد. تحولات سال ۲۰۱۶م بر شتاب همگرایی نظامی متحدان سعودی علیه ایران افزود. کتاب نظریه پرداز مسایل امنیتی مایکل فلین و مایکل لدین با عنوان «عرصه نبرد: چگونه می‌توان در جنگ جهانی علیه اسلام افراطی و متحدانش پیروز شد؟» که در ۲۰۱۶م چاپ شد، رویکرد جدید دولت سعودی را در همکاری راهبردی با ایالات متحده آمریکا تبیین کرد. کتاب مذکور موفقیت منطقه‌ای آمریکا در برابر ایران را منوط به تشکیل ناتوی عربی در منطقه می‌دانست و از اینرو، طرح ائتلاف راهبردی خاورمیانه یا ناتوی عربی در همان سال پی ریزی شد. در چنین فضای سیاسی است که موسسه بین‌المللی ایران‌شناسی (در ۲۰۱۶م) به منظور افنار افکار عمومی منطقه پیرامون اهداف ناتوی عربی، و تضادآفرینی در داخل ایران تاسیس شد که پیوند نزدیکی با شورای آتلانتیک و هیئت‌های اندیشه ورز دانشگاه پنسیلوانیا دارد. سعودی در کنار اقدامات فوق، در سال ۲۰۱۵م بخش فارسی روزنامه ایندپندنت و در ۲۰۱۷م شبکه تروریستی ایران اینترنشنال را با رویکرد تجزیه ایران تاسیس کرد. مقامات سعودی از همین دوره است که نظیر ترکی بن فیصل (۲۰۱۶م در پاریس) و محمدبن سلمان (ولیعهد سعودی) در ۲۰۱۷م، سخن از تجزیه و جنگ داخلی در ایران آوردند.

سخنران نشست، در ادامه شرح مفصلی درباره زندگی دکتر محمد السملی (رییس موسسه ایران‌شناسی سعودی) چگونگی تاسیس موسسه بین‌المللی ایران‌شناسی، دیپلماسی گسترده منطقه‌ای آن و نمونه‌هایی از تضادافکنی در مورد مذاهب و اقوام ایرانی، حجاب، مکتب تفکیک، گسست نسلی، بحران آب و ... را ارائه کرد که تمرکز آن موسسه را بر فعال کردن تضاد اجتماعی و هویتی و خصوصاً تحریک قومیت‌ها و مذاهب جهت تجزیه ایران نشان می‌دهد. اینچنین، ایران‌شناسی از منظور اصلی خود خارج و در قالب بخشی از یک پروژه بزرگ جنگی، درصدد بازتولید «ایران رسانه‌ها» بر مبنای روایت مورد نظر دربار سعودی مبدل شد. خطامشی غالب تحلیلها و گزارش‌ها موسسه ایران‌شناسی همسو با شبکه ایران اینترنشنال حول چهار محور زیر است: ۱. ایجاد یأس (به خودی) و امید (به دیگری) ۲. ایجاد تردید (به سخن خودی) و یقین (به سخن دیگری) ۳. ایجاد بدبینی (به خودی) و خوش‌بینی (به دیگری) و ۴. ایجاد درگیری (با خودی) و صلح (با دیگری)

در خاتمه دکتر صداقت، راه‌حل بنیادین مواجهه با شبکه رسانه‌ای و پژوهشی مذکور را در وهله اول توسعه و تشویق ایران‌شناسی علمی در کشورهای منطقه و هم‌زمان آموزش نگرش نقادانه و سنجشگرانه درباره محتوای اخبار دانست. از سوی دیگر، باید بازسازی و بازتعریف رسانه‌های ایران و شیوه‌های شناخت ما از دوستان و دشمنانمان با

بهره‌گیری از دانش هوش مصنوعی و داده‌کاوی لازم است تا بتوان با افزایش قابلیت اثرگذاری و قدرت پیش‌بینی، مانع از تحقق مطامع دشمنان ایران شد.

لازم به ذکر است که سخنرانی مذکور بر پایه کتاب تازه تالیفی از دکتر صداقت درباره ایران‌شناسی نوین در کشور عربستان سعودی است که به زودی در انتشارات زحل منتشر خواهد شد.

ببینید: پوستر نشست علمی در وبگاه خبرگزاری کتاب ایران:

<https://www.ibna.ir/vdcbfwbf8rhb5zp.uiur.html>